תולדות

א. אין תחלת הסדרה, שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ואלה תולדות יצחק" און איז מפרש: „יעקב ועשו האמורים בפרשה"[1].

זאגן מפרשים אַז רש"י'ן איז דאָ שוועך אין „ואלה תולדות יצחק", ווייל: די פסוקים וואָס קומען גלייך נאָך דעם[2] רעדן גאָר וועגן מאורעות וואָס האָבן פאַסירט ביי יצחק'ן, אָבער ניט וועגן זיינע תולדות — דעריבער זאָגט רש"י אַז פונדעסטוועגן, ווערט מיט „תולדות יצחק" געמיינט [ניט די פאַסירונגען וואָס שטייען גלייך נאָך דעם[3], נאָר] „יעקב ועשו האמורים בפרשה"[4]: כאָטש אַז זיי ווערן דער מאָנט ערשט מיט עטלעכע פסוקים שפּעטער, וויבאַלד אָבער זיי זיינען „אמורים בפרשה" — אין דער פרשה, קען זיך באַציען צו זיי דער פסוק „ואלה תולדות יצחק".

ועפ"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק דיוק לשון רש"י „האמורים בפרשה" און ניט „האמורים למטה" (כלשון הרמב"ן) — ווייל דער לשון „האמורים למטה" פאַסט אויך אויף אַ זאָך וואָס ווערט געזאָגט אין אַ פסוק ווייטער אַדער אַפילו אין זעלבן פסוק. איז דערי־בער רש"י מדייק[5] „האמורים בפרשה" אַז כאָטש יעקב ועשו זיינען נאָר „אמו־רים בפרשה" (אין עטלעכע פסוקים ווייטער[6], פונדעסטוועגן ווערן זיי גע־מיינט מיט „תולדות יצחק".

ב. מען דאַרף נאָך אָבער פאַר־שטיין:

א) אויפן פסוק „אלה תולדות יע־קב"[7] זאָגט רש"י „ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם כו'".

---

1) ברמב"ן כאן: „האמורים למטה" (וראה לקמן בפנים), ובדפוס ראשון דפי' רש"י: „האמורים בסוף הענין" (וראה שוה"ג להערה 6).

2) אבל „אברהם הוליד את יצחק" שנאמר בפסוק זה עצמו, לא קשה לי' לרש"י, וכמו שמפרש רש"י מיד* — „וע"י שכתב כו'".

3) כפירוש הספורנו כאן. וראה גם רד"ק כאן.

4) במשכיל לדוד כאן מקשה (על ה־ראי"ם): בכדי להשמיענו רק זאת, דאע"פ שאינן סמוכים שייך מלת „אלה" לפי ש־כתובים בהך פרשה גופא — הי' מספיק שיכתוב „האמורים בפרשה". ולמה כותב רש"י גם „יעקב ועשו"? אבל לפי מ"ש בפנים, שכוונת רש"י היא להשמיענו שפירוש

---

*) כ"ה בדפוס ראשון. וכן הובא בראי"ם, גו"א ולבוש כאן. (ובכמה דפוסים — בא ענין זה בדיבור־המתחיל בפ"ע). ובגו"א ולבוש כאן, שמה שהוזקק רש"י לזה הוא רק להפי' ש„תולדות יצחק" קאי על יעקב ועשו. אבל להפי' תולדות־מאורעות (ראה לקמן בפנים), „אברהם הוליד את יצחק" הוא מכלל „תולדות יצחק".

„תולדות יצחק" הוא תולדות כפשוטו (ולא מאורעות וכיו"ב), מובן בפשטות מ"ש יעקב ועשו. וראה לקמן הערה 32.

5) או (כהגירסא שבדפוס ראשון) „ה־אמורים בסוף הענין".

6) ברמב"ן כאן: „והזכיר הכתוב איך היתה לידתם". ועפ"ז, התחלת סיפור „תול־דות יצחק" הוא מהכתוב „ויהי יצחק גו'", אבל לרש"י אינו גלאַטיק*, כי „ויהי יצחק גו'" אינו „תולדות יצחק" (ורק סיפור איך שנולדו), ולכן כותב „האמורים בפרשה", כבפנים.

7) וישב לו, ב.

---

*) שלכן מדייק רש"י (לפי הגירסא שב־דפוס ראשון) „האמורים בסוף הענין".

ווערט דאָך די שאלה: וויבאַלד אַז רש"י נעמט אָן, אַז מיטן וואָרט "תולדות" קענען געמיינט ווערן אויך די מאורעות פון אַ מענטשן (ישוביהם וגלגוליהם), האָט דאָך רש"י געקענט לערנען אַז אויך מיט "תולדות יצחק" ווערן געמיינט זיינע מאורעות [3] וואָס שטייען בסמיכות צו "ואלה תולדות יצחק" [5]. פון וואַנען נעמט ער אַז "תולדות" דאָ מיינט קינדער, וואָס מצד דעם מוז ער לערנען אַז "תולדות יצחק" זיינען עס "יעקב ועשו" וואָס שטייען ערשט שפּעטער?

ב) צו זיין פּירוש אַז די ווערטער "תולדות יצחק" באַציען זיך [ניט צו מאורעות וואָס שטייען גלייך נאָך דעם, נאָר] צו "יעקב ועשו", איז דאָך לכאורה נויטיק צו מעתיק זיין נאָר די ווערטער "תולדות יצחק". פאַרוואָס איז רש"י מעתיק אויך דעם וואָרט "ואלה"?

ג) "האמורים בפרשה" — איז עשו געבאָרן געווארן פאַר יעקב'ן, האָט דאָך רש"י געדאַרפט שרייבן "עשו ויעקב" [9] — פּריער עשו און דערנאָך יעקב [10].

---

8) ובפרט, שלפי פירוש זה, אין צריך להפירוש "וע"י שכתב כו' לפי שהיו ליצני הדור כו' " — כי גם "אברהם הוליד את יצחק" הוא ממאורעות (ותולדות) יצחק (ראה גו"א ולבוש כאן — נעתק בשוה"ג להערה 2).

9) ואין לומר שמה שרש"י מקדים יעקב לעשו היינו לפי שיעקב נוצר ראשונה (רש"י פרשתנו כה, כו) — כי [נוסף לזה שבדה"י נאמר (נעתק להלן סעיף ה') "ובני יצחק עשו וישראל" (ודוחק לחלק בין "בני" ל"תולדות")] מכיון שרש"י עצמו כותב "האמורים בפרשה", הו"ל למנותם כהסדר שאמורים בהפרשה. וראה לקמן סעיף יו"ד.

10) בספורנו, כי"ק ואוה"ח (כה, כ) — שעשו נולד מצד רבקה [אחות לבן הארמי, כי רוב בנים דומין לאחי האם]. וראה גם ב"ר פס"ה, ד: שהדבר תלוי בה. אבל אין לומר שמטעם זה מקדים רש"י יעקב לעשו ב"תולדות יצחק" — כי (א) בפרש"י עה"ת לא נזכר כל זה כלל, ואפילו לא ברמז. ואדרבה, מפירוש רש"י שם "וכי עדיין לא נכתב כו' אלא להגיד שבחה כו' " (ודלא כפירוש הספורנו וכו') משמע, שס"ל שלא זוהי * הסיבה שעשו הי' רשע. (ב) אפילו באם רשעת עשו היתה מצד רבקה, אי"ז טעם מספיק להקדים את יעקב לעשו ב"תולדות יצחק", מכיון שעשו נולד לפני יעקב. וכדמוכח ממ"ש בדה"י (נעתק להלן שם) ובני יצחק עשו וישראל.

11) וכ"ה בראב"ע כאן.

12) ובפרט, שרש"י עצמו אומר כאן "האמורים בפרשה" — והרי בפרשה זו נאמר עשו לפני יעקב.

13) שמו"ר פ"ל, ג. רש"י ר"פ משפטים. והחידוש שברש"י שם הוא, שהמנויים שם להלן הם דומים להמנויים לפנ"ז ("מה און ווי דער רמב"ן [11] (וואָס אויך ער לערנט "תולדות יצחק" אויף יצחק'ס קינדער וואָס ווערן אויסגערעכנט שפּעטער) זאָגט טאַקע דעם לשון "עשו ויעקב". פאַרוואָס שרייבט רש"י "יעקב ועשו" [12]?

ג. די ערשטע צוויי קשיות הנ"ל [וואָס רש"י וויל ניט לערנען אַז "תולדות" דאָ מיינט מאורעות, און וואָס ער איז מעתיק אויך דעם וואָרט "ואלה"], האָט מען געקענט לכאורה פאַרענטפערן אייניע מיט דער צוויי־טער — אַז ער איז מעתיק דעם וואָרט "ואלה" דערפאַר וואָס דער וואָרט איז מכריח אַז מיט "תולדות יצחק" ווערט געמיינט זיינע קינדער און ניט די מאורעות זיינע:

דאָס וואָרט "ואלה" (מיט אַ ו"ו — המוסיף) איז "מוסיף על הראשונים" [13]. דאָס הייסט, אַז "ואלה תול־

---

*) אפילו לא מה שרבקה היתה בת בתואל. ומכ"ש לא מה שהיתה אחות לבן, שהרי בפרש"י וארא ו, כג: מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחי'.

דות יצחק" קומט בהמשך צו „ואלה תולדות ישמעאל" וואָס שטייט פרי־ער [14]. קען מען במילא ניט זאָגן אַז „תולדות יצחק" מיינט זייגע מאורעות — וואָרום מיט „תולדות ישמעאל" ווערן דאָך געמיינט ניט זייגע מאור־עות, נאָר ווי דער פסוק אַליין איז מפרש — „בני ישמעאל", מוז מען דעריבער לערנען, אַז אויך „תולדות יצחק" מיינט זייגע קינדער [15].

ד. ס׳איז אָבער ניט מובן: דער כלל „ואלה מוסיף על הראשונים" (אַז דאָס שפעטער־דערציילטע קומט ווי אַ הוספה צו פריער) מיינט דאָך, אַז די ביידע ענינים — דאָס פריערדיקע און דאָס שפעטערדיקע — האָבן אַן ענ־לעכקייט צווישן זיך (ווייל אויב די צוויי זאַכן האָבן צווישן זיך ניט קיין גלייכקייט, איז דאָך איינע ניט קיין „הוספה", צוגאָב צו דער אַנדערער, נאָר ס׳איז אַ באַזונדער זאַך).

און וויבאַלד אַזוי, איז דאָך אויך לויטן פירוש אַז „תולדות יצחק" מיינט זייגע קינדער, איז שווער דער לשון „ואלה" (בוא״ו המוסיף) *[15]: די „תול־

דות ישמעאל" זיינען אַלע געווען רש־עים [16], אָבער אין די „תולדות יצחק" איז דאָך געווען אויך יעקב וואָס ער איז געווען אַ צדיק? ובפרט לויט׳ן סדר בפרש״י, אַז דער ערשטער פון די „תולדות יצחק" — דער נאָענסטער צו די „תולדות ישמעאל" איז יעקב.

אין מדרש [17] שטייט, „ולכך תולדת יצחק חסר, להוציא יעקב מכלל הרש־עים". אָבער אין דרך הפשט מוז מען לערנען [18], אַז דער „ואלה" — ל׳ רבים — באַציט זיך צו ביידע תולדות, אויך צו יעקב׳ן. איז דאָך שווער: וואָס איז דער דמיון צווישן יעקב׳ן מיט די בני ישמעאל?

הראשונים מסיני אף אלו מסיני"). אבל ש„ואלה" בוא״ו מורה שיש המשך וקישור בין ב׳ הפרשיות — פשוט הוא גם בלי פרש״י. ולכן אין לומר שתולדות יצחק הם מאורעות יצחק, כי אז אין לזה שום המשך לתולדות ישמעאל, כבפנים. וראה לעיל ע׳ 42 הערה 34. וראה לקמן הערה *15.

14) חיי־שרה כה, יב ואילך. ראה ג״כ פי׳ מהרמ״א — הובא באוה״ת בראשית ח״ד ר״פ תולדות.

15) ראה גם ראב״ע כאן: אחר שהזכיר תולדות ישמעאל שב להזכיר תולדות יצחק.

*15) ואף שכלל זה שכל מקום שנאמר ואלה בוא״ו אזי המנויים להלן הם דומים להמנויים שלפנ״ז, מחדש רש״י (ומכריח) בפ׳ משפטים (כבהערה 13) — הרי לאחרי שרש״י מחדש כבר (בפ׳ משפטים) שכן הוא, עכצ״ל שגם „ואלה" דפרשתנו הוא בדומה להמנויים לפנ״ז. ובמילא קשה: מהו הדמיון ד„תולדות יצחק" ל„תולדות ישמעאל", כד־לקמן בפנים.

16) ראה שמו״ר שם. וכ״ה גם בפשטות, שהרי גם ישמעאל עצמו הי׳ רשע מקודם (כדלקמן הערה 36) אלא שעשה תשובה, אבל בניו נשארו רשעים. שלכן „משמת אברהם נפל" (רש״י ס״פ חיי־שרה).

17) שמו״ר שם.

18) כי נוסף לזה שבדרך הפשט, עיקר הפירוש הוא כהקרי [ועד שברוב המקומות אין רש״י מפרש את הכתיב (ראה לעיל ע׳ 17 ובהערה 15)], הרי בנדו״ד, מכיון ש„כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ משנים" (שמו״ר שם), הרי אדרבה: מסתבר לומר שבשני מקומות אלו בא הכתוב לרמז איזה ענין — ולא במקום שנאמר תולדות חסר.

וצ״ע במש״כ באוה״ת (בראשית ח״א ר״פ תולדות) על מדרש זה „ומזה יובן פרש״י על ואלה תולדות יעקב ועשו האמורים בפר־שה". ואולי כוונתו (שע״ד יינה של תורה שבפרש״י): ואלה (שמוסיף — היינו) עשו, תולדות (שחסר — היינו) יעקב האמורים בפרשה.

וַאֲפִילוּ אויב מען וועט שוין יע געפינען אַ דמיון צווישן זיי — איז דאָך אָבער פאַרשטאַנדיק בפשטות, אַז די עיקר ענלעכקייט צווישן „תולדות יצחק" מיט „תולדות ישמעאל" (וואָס צוליב דעם שטייט „ואלה") איז מצד עשו'ן, וועלט דאָך דערמיט שטאַרקער די דריטע שאלה (דלעיל ס"ב), וואָס אין דעם פירוש הכתוב „ואלה תולדות יצחק" איז רש"י מקדים יעקב'ן פאַר עשו'ן.

ה. לכאורה קען מען זאָגן, אַז רש"י איז מקדים יעקב'ן מצד דעם וואָס ער איז געווען אַ צדיק. ובדוגמת פרש"י אויפ'ן פסוק „את שם חם ואת יפת"[19] — אע"פ אַז יפת איז געווען דער עלטסטער[20], ווייל „בתחלה אתה דורש את שהוא צדיק"[21].

אין אמת'ן אָבער זעט מען, אַז אַפי' לו אין יענעם פסוק גופא רעכנט ער חם פאַר יפת — כאָטש יפת איז חשוב'ער פון חם[22]. איז דאָך דערפון גע'דרונגען[23], אַז דאָס וואָס שם שטייט פריער, איז עס (ניט דערפאַר וואָס אין דעם פסוק רעכנט ער זיי כפי סדר חשיבותם, נאָר) מצד אַ טעם מיוחד[24] — אָבער בכלל וועלן

---

19) בראשית ה, לב.

משאר המקומות שכתוב „שם חם ויפת", אין להביא ראי' כלל לענינינו. כי (אפילו) בדרך הפשט מיותר להזכיר חם ויפת (לאחרי שהזכירם פעם אחת), כיון שעיקר הסיפור להודיע השתלשלות הדורות מאדה"ר עד אברהם, ולכן בכל דור נזכר בפירוש רק איש אחד (דהממשיך ההשתלשלות), ופשיטא דכשמאירה טעם מפרשים כולם — גם אז שם הוא העיקר. משא"כ בפעם הראשונה שמזכירם, מכיון שאינם מיותרים — יש להוכיח מסדר מנינם.

20) בראי"ם נח (ט, כד), שחם הי' גדול מיפת. ולפ"ז צריך לדחוק ולפרש שם"ש (שם י, כא) „יפת הגדול", היינו רק ביחס לשם, והוא — ששם הי' אחי יפת הגדול ממנו. אבל פי' הפשוט ד„הגדול" הוא גדול שבאחים * [שלכן מוכיח רש"י שם בפשטות מם"ש „שם בן מאת שנה גו' שנתים אחר המבול", ש„הגדול" קאי על יפת. וכמ"ש בגו"א שם]. וכמפורש ברש"י (בראשית ה, לב — ד"ה בן חמש מאות שנה) „יפת הגדול שבבניו". וראה גם רש"י נח ט, כה: „של אלו הגדולים"**. וראה לקמן הערה 26.

וע"פ הנ"ל יומתק מה שקושיית רש"י (בראשית שם — בד"ה השני) „והלא יפת הגדול הוא", היא על התיבות „את שם את חם ואת יפת" — כי קושייתו „והלא יפת כו'" היא, שיהי' יפת נמנה קודם לשניהם — גם לחם.

21) פרש"י בראשית שם.

22) ראה תוד"ה אלא (סנה' שם): תימה, א"כ ליחשב חם לבסוף.

23) ומזה עצמו שרש"י לא הוצרך לתרץ (ואפילו ברמז) קדימת חם ליפת — אף שנמצא שקו"ט בכ"ז במפרשי רש"י בפ' נח וכן במפרשי הש"ס — מוכח שבדרך הפשט * אין מקום מלכתחלה לקושיא, כי פשוט שנמנים כסדר תולדותם, וכדלקמן בפנים.

24) שלכן (א) אין רש"י מסתפק ב„צדיק" ומוסיף: „גולד כשהוא מהול וש' אברהם יצא ממנו כו'". (ב) מדייק „בתחלה אתה דורש כו'", וגם מוסיף בסיום פירושו „בב"ר".

---

*) וכ"ה אפילו בדרך הלימוד שבש"ס — ראה סנה' סט, סע"ב: יפת הגדול שבאחין הוא. וכבר הקשה בחדא"ג מהרש"א שם על הרא"ם מגמרא זו. עי"ש.

**) בראי"ם שם מוכיח שחם הי' הגדול שבאחים (א) ממה שנמנה לפני יפת. (ב) ממה שהוזקק רש"י לפרש „בנו הקטן — הפסול והבזוי". אבל — לפענ"ד צע"ג, כי מה שחם נמנה קודם ליפת, היינו בכדי להסמיכו לשם, כדלקמן הערה 27. ומה שמוכרח רש"י לפרש „הפסול והבזוי", הוא לפי שהוקשה לי': מאי נפק"מ בפסוק זה שהוא הי' „הקטן", וכמ"ש בגו"א.

*) הביאור בזה ע"פ דרך החסידות — ראה אוה"ת בראשית (ח"ג) תקצה, א.

מענטשן גערעכנט (אֲפילו אין יענעם פסוק גופא) כסדר תולדותם[25]. און דעריבער איז גלייך נאָך שם שטייט חם — וועלכער איז געווען אינגער פון שם[26], בכדי צו שטעלן עכ"פ חם־ען גלייך נאָך שם — כסדר שנולדו[27].

און וויבאַלד אַז אין רוב ערטער (סיידן וואו עס איז דאָ אַ ספעציעלער טעם) ווערן מענטשן געערעכנט כפי סדר תולדותם [און ווי מען געפינט בנוגע „תולדות יצחק" גופא — „ובני יצחק עשו וישראל"[28]: פריער עשו און דערנאָך[29] ישראל (יעקב)[30]], איז דאָך דערפון פאַרשטאַנדיק, אַז אויב אין פסוק וואָלטן געווען אויסגעטייטשט די תולדות יצחק בפירוש, וואָלט געשטאַנען „ואלה תולדות יצחק עשו ויעקב". און וויבאַלד אַז רש"י איז דאָ כאילו משלים דעם לשון הכתוב — האָט אויך ער געדאַרפט שרייבן „עשו ויעקב".

ו. דעם ביאור בכל הנ"ל וועט מען פאַרשטיין בהקדים דיוק לשון רש"י הנ"ל (סעיף ב') אויפן פסוק „אלה תולדות יעקב" — „ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם".

דלכאורה: (א) די ווערטער „אלה תולדות יעקב" שטייען דאָך בפירוש אין פסוק. האָט ער דאָך געדאַרפט שרייבן אין זיין פירוש בלויז „אלה ישוביהם וגלגוליהם כו'" — צוליב וואָס שרייבט

---

25) ורק במקרים הכי מועטים נמנים בהיפך סדר לידתם וצ"ל הוכחה (חזקה) ע"ז בכל פעם ופעם שא"א לפרש כפשוטו (ואפילו בדרך הפשט שבש"ס ג"כ כן הוא — ראה סנה' שם: תדע). ואכמ"ל בכ"ז [ויש להעיר מהמדובר (לקו"ש ח"ח ע' 200 ואילך) — בפרש"י דבנות צלפחד]. וסדר מנין השבטים יוכיח (ראה רש"י ויגש מו, ב). כן בפרש"י בראשית (ב, יד) החשוב — ונמנה רביעי! ופשוט.

26) בפרש"י לש"ס (סנה' שם ד"ה בר מאה. ע"ז ט, א ד"ה ה"ג), ששם קטן מכולם. וי"ל, שהוכחת רש"י לזה היא — כי ע"פ דרך הלימוד בש"ס לא היו גדולים זמ"ז רק בשנה אחת (ראה ר"ם נח י', כא), ומכיון שנח התחיל להוליד לת"ק שנה ושם נולד בהיות נח בן תק"ב שנה, בהכרח ששם הי' קטן מכולם*. אבל בפירושו עה"ת כתב רש"י להדיא (נסמן בהערה 20) שחם קטן מכולם. וי"ל, שהוכחתו לזה היא מזה עצמו שחם נמנה אחרי שם. וראה הערה הבאה.

27) כדפירש בגו"א נח ט, כד. וכ"ה ברמב"ן שם ו, יו"ד. (וברמב"ן שם: „ולא רצה הכתוב לומר שם ויפת וחם, כי היו כולם נזכרים שלא כסדר תולדותם". וכוונתו בזה, כי אף שהי' אז יפת נמנה קודם לחם שקטן ממנו, מ"מ מכיון שבין יפת לחם נולד שם — אי"ז כסדר תולדותם, כי שם הפסיק ביניהם).

---

*) בגו"א נח שם, שמה דאיתא בסנה' שכ"א ה', גדול מחבירו שנה, הוא רק לפי הס"ד שחשיב להו דרך תולדותן, אבל לפי המסקנא דחשיב להו דרך חכמתן „שפיר מצינו למימר דחם נולד אחרי שם ולא ידענו מתי". אבל בפרש"י סנה' שם (וכ"ה בע"ז שם) מפורש (לפי מסקנת הש"ס) ששם „קטן מכולם הוה".

28) דה"א א, לה.

29) ומ"ש (פרשתנו כח, ה) „אם יעקב ועשו", הוא (לא מצד חשיבותו של יעקב, כ"א) לפי שבהסיפור „וישלח יצחק את יעקב גו'" נוגע רק שרבקה היתה אם יעקב (וגם ע"ז כתב רש"י „ואיני יודע מה מלמדנו"). ומדכתב „אם יעקב", הוסיף גם „ועשו", שהרי היתה אם שניהם. (וראה רד"ק שם באופן אחר).

30) ומה שבבני אברהם מונה בדה"י שם (פסוק כח) יצחק קודם לישמעאל — הוא לפי שישמעאל הי' „בן האמה" ואינו מת־ייחס כ"כ לאברהם כמו יצחק, וכמפורש בקרא (וירא כא, י. וראה פרש"י שם) „לא יירש בן האמה הזאת עם בני", שלהיותו „בן האמה", לכן לא יירש (בנכסי אברהם) עם בן הגבירה. (ולהעיר ממשנ"ת לקמן ע' 231 הערה 20).

רש"י „אלה של תולדות יעקב"? (ב) וועז רש"י חזר"ט עס שוין איבער — פֿאַרוואָס שרייבט ער (בשינוי מל' הכ־תוב) „ואלה של תולדות יעקב"?

איז דער ביאור אין דעם, אַז מיט די וועדטער „ואלה של תולדות יעקב", איז רש"י מפרש דעם פסוק: אַז די תורה דערציילט דאָ [ניט וועגן זאַכן וואָס האָבן פֿאַסירט מיט יעקב'ן — וואָס דאָן וואָלט אויסגעקומען אַז „תולדות יעקב" דאָ מיינט מאורעות וכדומה — נאָר] זאַכן „של" וואָס האָבן פֿאַסירט מיט „תולדות יעקב" — מיט זיינע קינדער. ווייל דער פירוש פון „תולדות" אומעטום, אויך דאָ, איז פשוטו כמשמעו[31].

ז. עפ"ז איז פֿאַרשטאַנדיק, אַז דאָס וואָס רש"י איז דאָ מעתיק אויך דאָס וואָרט „ואלה", איז עס [ניט בכדי צו ברענגען אַ ראי' אַז „תולדות יצחק" מיינט זיינע קינדער — וואָרום אויף דעם דאַרף מען כלל קיין ראי' ניט[32] — נאָר] בכדי צו מדגיש זיין די צוגעפֿאַסטקייט פון דעם וואָרט „ואלה" דאָ, וואָס ווייזט בדרך כלל*[32] אַז די שפּעטער־דערציילטע זיינען בדומה צו די פריער־דערציילטע[33].

וואָס איז דער דמיון צווישן „תולדות יצחק" (וואָס מיינען אויך יעקב'ן) מיט די „תולדות ישמעאל"? דאָס באַוואָרנט ער מיט זיין לשון „יעקב ועשו", דורך וועלכן ער דייט אַן, אַז דער דמיון פון „תולדות יצחק" איז (ניט צו די „תולדות ישמעאל", נאָר) צו „תולדות אברהם", וואָס וועלן דערמאָנט אין פסוק „(ויקברו אותו) יצחק וישמעאל בניו"[34].

כשם ווי ביי אברהם'ן זיינען געוען צוויי זין (וואָס זיינען פֿאַרבליבן ביי אים[35]), און דער עלטערער איז געווען אַ רשע[36] און דער אינגערער אַ צדיק — אַזוי איז אויך געווען*[36] ביי „תולדות יצחק"[37].

---

31) כ"ה גם ברא"ם ר"פ וישב. ועפ"ז מתורצת בפשטות קושיית הרמב"ן שם.

32) וי"ל, שלפי שיטת רש"י זה פשוט כ"כ, עד שאינו צריך להשמיענו זאת. ומ"ש „יעקב ועשו", כוונתו בזה היא [לא לחדש שתולדות יצחק קאי על יעקב ועשו (כנ"ל הערה 4), כ"א] להסדר דיעקב ועשו, כד־לקמן בפנים.

*32) ואף שהכלל שכ"מ שנאמר „ואלה" בוא"ו אזי המגויים להלן הם בדומה לה־מנויים לפנ"ז מחדש רש"י בפ' משפטים (ראה לעיל הערה 13) — החידוש שם הוא שזהו כלל מוכרח, בכל מקום. אבל מובן, שגם בלי חידוש זה, מסתבר יותר לפרש כן תיבת „ואלה". ולכן מפרש רש"י ש־„ואלה תולדות יצחק" בא בהמשך ל„תולדות אברהם", וכבפנים.

33) ראה גם משכיל לדוד כאן.

34) ח"ש כה, ט.

35) ראה לקמן סעיף ט' ובהערה 42.

36) ואף שעשה תשובה (פרש"י ח"ש שם. וראה גם רש"י לך טו, טו) — הרי מקודם הי' רשע. ובפרט, שמה שנוגע כאן הוא כמו שהי' מצד הלידה — תולדות אברהם (ראה הערה 37).

*36) וגם: יעקב, עם היות שלכאורה הוא הקטן — נוצר בראשונה (פרש"י פרשתנו כה, כו), וכן יצחק, עם היות שלכאורה הוא הקטן — ה"ה בן הגבירה (וראה לעיל הערה 30); עשו חלק על יעקב ועל הירושה — חלק הבכורה (פרש־תנו כז, לב. שם, לו), כמו שישמעאל חלק על יצחק ועל הירושה — חלק הבכורה (רש"י וירא כא, יו"ד). ועוד.

37) ובפרט שדמיון זה, נוגע לעניו תולדות (אברהם ויצחק), כי בתולדות אברהם, הרי בנוגע לישמעאל — עוד טרם שנולד — נאמר (לך טז, יב) „ידו בכל" ופרש"י שם „לסטים" (וראה גם מכילתא יתרו כ, ב. ספרי דברים לג, ב), וכן ביצחק, מזה שנאמר (לך יז, יט) „והקמותי את בריתי אתו" — מובן שזהו לפי שהי' צדיק; וכן ב„תולדות יצחק" נאמר (תולדות כה, כג)

און היות אַז דעם לעצטן מאָל וואו דער פסוק דערמאָנט אֶת־די בני אב־רהם — און וואָס די פרשה „ואלה תולדות יצחק" (ואלה בוא"ו המוסיף) קומט בהמשך צו דעם פסוק — רעכנט ער יצחק'ן (דעם אינגערן און צדיק) פאַר ישמעאל'ן, דעריבער רעכנט רש"י (לויט דעם פי' ואלה — ענליך) אויך ביי די „תולדות יצחק" יעקב'ן פאַר עשו.

ח. לכאורה קען מען אויף דעם פרעגן:

א) פאַר דער פרשה „ואלה תול־דות יצחק", רעדט זיך ניט וועגן תול־דות אברהם, נאָר וועגן תולדות יש־מעאל. איז ווי קען מען זאָגן (ובפרט בפשוטו של מקרא) אַז „ואלה תול־דות יצחק" קומט בהמשך צו דער פרשה שלפני פני' (תולדות אברהם) און ניט צו דער פרשה שלפני' (תול־דות ישמעאל)?

ב) אֲפילו אין דער פרשה שלפני פני', ווערן יצחק וישמעאל דערמאָנט בלויז דרך אגב, אַז זיי האָבן מקבר געווען אברהם'ען — אָבער ניט אַז דאָרט ווערן געריכטן די „תולדות אב־רהם". איז ווי קען מען דאָס זאָגן, אַז „ואלה תולדות יצחק" — וואו עס קומט דער עיקר הסיפור וועגן „תול־דות יצחק" — קומט בהמשך צו „יצ־חק וישמעאל בניו", וואָס זיי ווערן דאָרט בלויז דערמאָנט און דאָס אויך בלויז דרך אגב?

איז דער ביאור אין דעם: מען גע־פינט בכמה מקומות, אַז צוויי פסוקים (ועד"ז פרשיות) וואָס הויבן זיך ביידע אָן מיט אַ ואו"ו, קומען ביידע בהמשך צום פסוק (אָדער פרשה) וואָס פאַר זיי ביידן [38].

אין אַנדערע ווערטער: די ביידע פסוקים (פרשיות) צוזאַמען זיינען אַ ביאור אויפ'ן פסוק (פרשה) שלפניהם.

און אַזוי איז עס אויך בנדו"ד, אַז די פרשה „ואלה תולדות יצחק" צו־זאַמען מיט דער פריערדיקער פרשה „ואלה תולדות ישמעאל" וואָס אויך זי הויבט זיך אָן מיט „ואלה" (בוא"ו), קומען ביידע בהמשך צו אַ פרשה וואָס פאַר זיי ביידן — די פרשה „ויוסף אברהם ויקח אשה גו'" [39], וכדלקמן.

ט. דער תכלית פון נשואין איז — להוליד תולדות [40]. דערפון איז פאַר־שטאַנדיק, אַז דער תוכן און דער אויספיר פון פרשת „ויוסף אברהם", באַשטייט אין די תולדות פון אברהם־ען און אַז דער פסוק „ויוסף אברהם ויקח אשה" איז נאָר אַ הקדמה צו „ותלד לו" [41].

---

38) בדוגמת הפרשיות (בראשית פל"ו ופל"ז) „ואלה תולדות עשו" ו„וישב יעקב", ששתיהן באות בהמשך לסיום הפרשה ש־לפניהן „עשו ויעקב בניו" (ראה רש"י ר"פ וישב: אחר שכתב לך ישובי עשו . . פירש לך ישובי יעקב).

וכ"ה גם לעיל פ' נח, שבתחלה כתיב (י, ו) ובני חם כוש ומצרים, ובהמשך לזה: (שם, ז ואילך) „ובני כוש גו'", ואח"כ (שם, יג ואילך) — „ומצרים ילד גו'".

39) ח"ש כה, א ואילך.

40) ראה הערה הבאה.

41) ויתירה מזו י"ל, ש„ויוסף אברהם גו'" הוא לא רק הקדמה ל„ותלד לו", אלא שזהו התוכן ד„ויקח אשה" גופא. כי מכיון שהאבות היו קדושים ומובדלים מעניני עוה"ז כל ימיהם (תניא פכ"ג), ועד שאברהם „לא הכיר בה" (פרש"י לך יב, יא*) —

„ממעיך יפרדו" ופרש"י שם: מן המעיים כו' זה לרשעו וזה לתומו. וראה גם פרש"י שם, כב.

*) ואף שברש"י שם הוא מ„מדרש אגדה", מכיון שהובא בפרש"י עה"ת — שייך זה גם לדרך הפשט (ובפרט שמביאו

לויט דעם פאַרשטייט מען, אַז אויך „יצחק וישמעאל בניו" וואָס ווערן דערמאָנט אין דער פרשה פון „ויוסף אברהם", איז נוגע [ניט בלויז צו „ויק־ברו אותו", נאָר אויך] צום תוכן פון דער פרשה, צו תולדות אברהם.

און דער המשך הפרשה איז: בתח־לת הפרשה רעכנט ער אויס די בני קטורה וואָס אברהם האָט געבאָרן נאָך ישמעאל און יצחק; דערנאָך טיילט ער אָפ די „בני הפלגשים" (וואָס אין זיי איז נכלל אויך ישמעאל[42]) פון יצחק'ן — אַז זיי אַלעמען האָט אב־רהם אַוועקגעשיקט פון זיך „מעל יצ־הק בנו"[43]; און גלייך נאָך דעם איז ער ממשיך, אַז אעפ"כ איז אויך יש־מעאל פאַרבליבן ביי אברהם'ן (ווייל ער האָט זיך שפּעטער צוריקגעקערט צו אים) — „ויקברו אותו יצחק ויש־מעאל בניו" (אָבער פונדעסטוועגן איז ער אויך דאָן ניט גלייך צו יצחק'ן — „ויברך אלקים את יצחק בנו"[44]).

ובהמשך צו די צוויי סוגים אין תולדות אברהם פון יענער פרשה [די בני קטורה וועלכע אברהם האָט פון זיך אַוועקגעשיקט אויף שטענדיק, און יצחק וישמעאל וועלכע זיינען בסוף ימיו פון אברהם'ן געווען מיט אים] — קומען די צוויי פרשיות „ואלה תולדות ישמעאל" און „ואלה תולדות יצחק": די „תולדות ישמעאל" וועלכע זיינען אַלע געווען רשעים, זיינען בדו־מה צו די בני קטורה; און די „תול־דות יצחק — יעקב ועשו", זיינען בדו־מה צו „יצחק וישמעאל", כנ"ל ס"ז.

י. מען דאַרף נאָך אַבער פאַר־שטיין: אמת טאָקע, אַז בכדי צו מדמה זיין דעם סדר פון תולדות יצחק צו תולדות אברהם דאַרף מען מקדים זיין יעקב'ן פאַר עשו'ן — ווי אַזוי קען מען אים אַבער מקדים זיין? עשו איז דאָך געבאָרן געווארן פאַר יעקב'ן, און דער סדר אומעטום איז צו רע־כענען די תולדות לויט זייער עלטער (וכנ"ל סעיף ה') — איז ווי קען מען זאָגן „תולדות יצחק, יעקב ועשו"?

הרי פשוט שלא רק כוונת הנשואין היתה בשביל בנים (וראה רש"י ויצא לא, יז), אלא שלא נרגש אצלם שום ענין אחר זולת הכוונה** (ולהעיר מהמבואר בלקו"ש חי"ז ע' 174 ואילך, בביאור מחז"ל (שבת קיח, ב) „מימי לא קראתי לאשתי אשתי . . אלא לאשתי ביתי"), וא"כ, הרי התוכן ד„ויקח אשה" גופא הוא הולדת בנים (וכמבואר לעיל ע' 74 בענין „ויזרע יצחק". עי"ש ובהערה 61).

42) שהרי ב„בני הפלגשים" לשון רבים, נכללים גם בני הגר (ראה באורוכה לקמן ע' 231 ואילך ובהערות שם) — היינו ישמעאל.

ואף שלפנ"ז הי' במדבר פארן (ויר"א כא, כא), הרי בהכרח שאח"כ חזר אל אברהם (והי' בשעת עקידת יצחק — ראה רש"י

כפירוש ראשון (העיקרי) ובלשון פרש"י (בראשית ג, ח): יש מדרשי אגדה רבים כו' ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו (משלי כה, יא).

**) ובזה יובן מה שפרש"י (ויצא כט, כא) „וזהו שאמר ואבואה אלי' והלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא להוליד תולדות אמר כך" — דלכאורה: והרי סו"ס אמירה זו היא לכאורה היפך הצניעות — כי מכיון שכל מה שראה יעקב ב„ואבואה אלי'" הוא רק „להוליד תולדות", ה"ז דוגמת „ולא יתבוששו" (בראשית ב, כה) שהי' קודם חטא עה"ד (ראה מו"נ ח"ב פ"א).

וירא כב, ג), ואח"כ שילח אותו אברהם מפניו (יחד עם בני קטורה), ואח"כ חזר עוה"פ אל אברהם, כדלקמן בפנים. וראה לקמן שם (ע' 236) בשוה"ג להערה 55.

43) כה, ו.

44) כה, יא.

איז דאָס אין אמת'ן קיין קשיא ניט: רש"י אַליין ברענגט ווייטער[45] אַ „מד־רש אגדה"[46] וואָס דרש'נט דעם פסוק „לפי פשוטו", אַז „יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השני". ד.ה. אַז בלויז ווען רבקה האָט זיי געבאָרן איז עשו געווען פריער, אָבער ביי דער יצירה איז יעקב געווען דער בכור, און ווי רש"י זאָגט „צא ולמד משפופרת" אַז „יעקב נוצר ראשונה".

און דעריבער, אין אונזער פסוק וואו עס רעדט זיך וועגן „תולדות יצחק", קען מען שטעלן יעקב'ן פריער, ווייל אין יצירה — וואָס קומט פון פאָטער (יצחק), איז יעקב נוצר ראשונה.

נאָר צוליב דעם אַליין וואָלט נאָך רש"י ניט מקדים געווען יעקב'ן, ווייל אין פסוק שטייט דאָך „תולדות יצחק" — און אין לידה, איז עשו געווען דער ערשטער[47]; דאָס וואָס יעקב נוצר מטיפה ראשונה איז בלויז אַ נתינת מקום, אַז מ'זאָל אים קענען מקדים זיין, אָבער ניט אַז צוליב דעם זאָל מען זיין מוכרח אים שרייבן פריער. נאָר דער טעם פון רש"י צו זאָגן „יעקב ועשו" איז כנ"ל, בכדי צו מדגיש זיין דעם וא"ו פון „ואלה".

יא. פון די ענינים פון „ייגה של תורה" אין פירוש רש"י דידן —

ווי דערמאָנט פריער (סעיף א' וב'), איז אין רמב"ן שטייט „עשו ויעקב האמורים למטה", און אין רש"י שטייט „יעקב ועשו האמורים בפרשה". איז די צוויי חילוקים — זיינען תלוי זה בזה:

ס'איז ידוע[48] בנוגע צו דעם וואָס אין לידה איז געווען עשו דער בכור און אין יצירה איז יעקב געקומען פריער און געווען דער בכור, אַז יעקב און עשו זיינען אויך מרמז אויפן יצר טוב און יצה"ר. איז אין דער לידה — התגלות, קומט[49] דער יצה"ר פריער, און אין דער יצירה — שרש — איז דער יצר טוב פריער.

און אַזוי איז עס אויך בנוגע דעם שרש פון יעקב ועשו — ווי ערקלערט אין קבלה און חסידות — אַז דאָס איז תהו און תיקון, איז אין השתלשלות — גילוי, איז תהו קדם לתיקון, אָבער (בשורש און) אין דער כוונה פנימית וואָס העכער פון השתלשלות — איז תיקון קדם[50].

און דעריבער, בעת מען רעדט וועגן „למטה", אין וועלט, איז מען מקדים עשו'ן (וכלשון הרמב"ן[51]). בשעת מען רעדט אָבער וועגן „בפרשה", ווי ס'איז אין (און מצד) תורה — וואָס אורייתא וקוב"ה כולא חד[52], איז מען מקדים יעקב'ן (וכלשון רש"י) — וואָרום אין פנימית הכוונה איז דאָך „ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי"[53], און במי חפץ[54] במעשיהן של צדיקים דוקא.

(משיחת ש"פ תולדות תשכ"ז)

---

45) כה, כו.

46) ב"ר פס"ג, ח.

47) של"ה סז, ב. קיצורים והערות לתניא ע' מח ואילך. קונט' ומעין מ"ג פ"ב.

48) ראה קה"ר פ"ד, יג. זח"א קעט, א. וראה גם רש"י נת ח, כא.

49) קיצורים והערות שם. תו"א, תו"ח ואוה"ת ר"פ וישלח. קונט' ומעין שם.

50) והרי פי' הרמב"ן עה"ת הוא „ב־פשטים . . ולידעים חן" (סוף פתיחתו לפירושו).

51) זהר — הובא בתניא רפכ"ג.

52) מלאכי א, ב־ג. וראה בהמצויין בלקו"ש ח"ז ע' 25 הערה 46.

53) ב"ר סס"ב. אלא שזהו מצד בחי' הפנימיות דוקא („פרשה"), משא"כ מצד בחי' הגילויים („למטה") — „איני יודע באיזה מהם חפץ" (ראה קונט' ומעין מ"י פ"ב. ובכ"מ).